

A D A T T Á R

Magyarkapus helynevei.

Magyarkapus Kolozsmegyében a kalotaszegi „Alszeg“ egyik jellegzetes faluja. A Brassó—Nagyvárad közötti műút Kolozsvár—Bánffyhyunad közti szakaszának pontosan a közepén, mindkét várostól 25—25 km-nyi távolságban fekszik, a Kapus pataknak a bal és kistrészben jobb oldalán.

A falu nevének eredetéről régebben azt tartották, hogy arról a kapuformájú hegyről kapta nevét, ahol a Kapus vize Kiskapusnál a hegyek közül előjön és nyíltabb völgybe lép ki és az ott lévő két falunak — Magyar- v. Nagykapus és Magyarkiskapus, — valamint a pataknak is nevet ad. Azonban községünk nevének behatóbb vizsgálata és a tudomány eddigi eredményeinek figyelembevétele egészen mást mond nekünk.

A falu neve eredetének vizsgálatakor csak röviden utalunk a történettudomány ama megállapításaira, amelyek szerint a honfoglaló magyarság az ország földjét nem egyszerre hódította meg; a meghódítás különböző állomásait az u. n. gyeprüvonalak jelzik. A *gyepű* részben természetes, kis részben mesterséges országhatár volt; ennek szakadatlan láncolatát a hadi és közlekedési utak keresztezésénél kapuk szakították meg. Ilyen helyeken találunk mindig *Kapus*, *Kapud*, *Kapuvár* nevezetű helyeket és *Strázsa* nevű falvakat. A Meszes hegységtől délkeleti irányba vonuló gyeprüvonal falunknál tört meg és ment a Mezőség irányába. A gyeprüvonal megtörési szöge a ma is ismeretes Látópatak dombján (Látó-Kilátó-Figyelődomb) lehetett.

A XIII. századtól kezdve okleveleink egész sora említi falunkat. Hol *Kapus*, *Kapous*, *Nagkapus*, *Magyarkapus* majd ismét *Nagykapus* a neve (a megszállás alatt *Căpușul-Mare*)¹ de mi a múlt század végén hivatalosan megállapított *Magyarkapus* nevet használjuk.

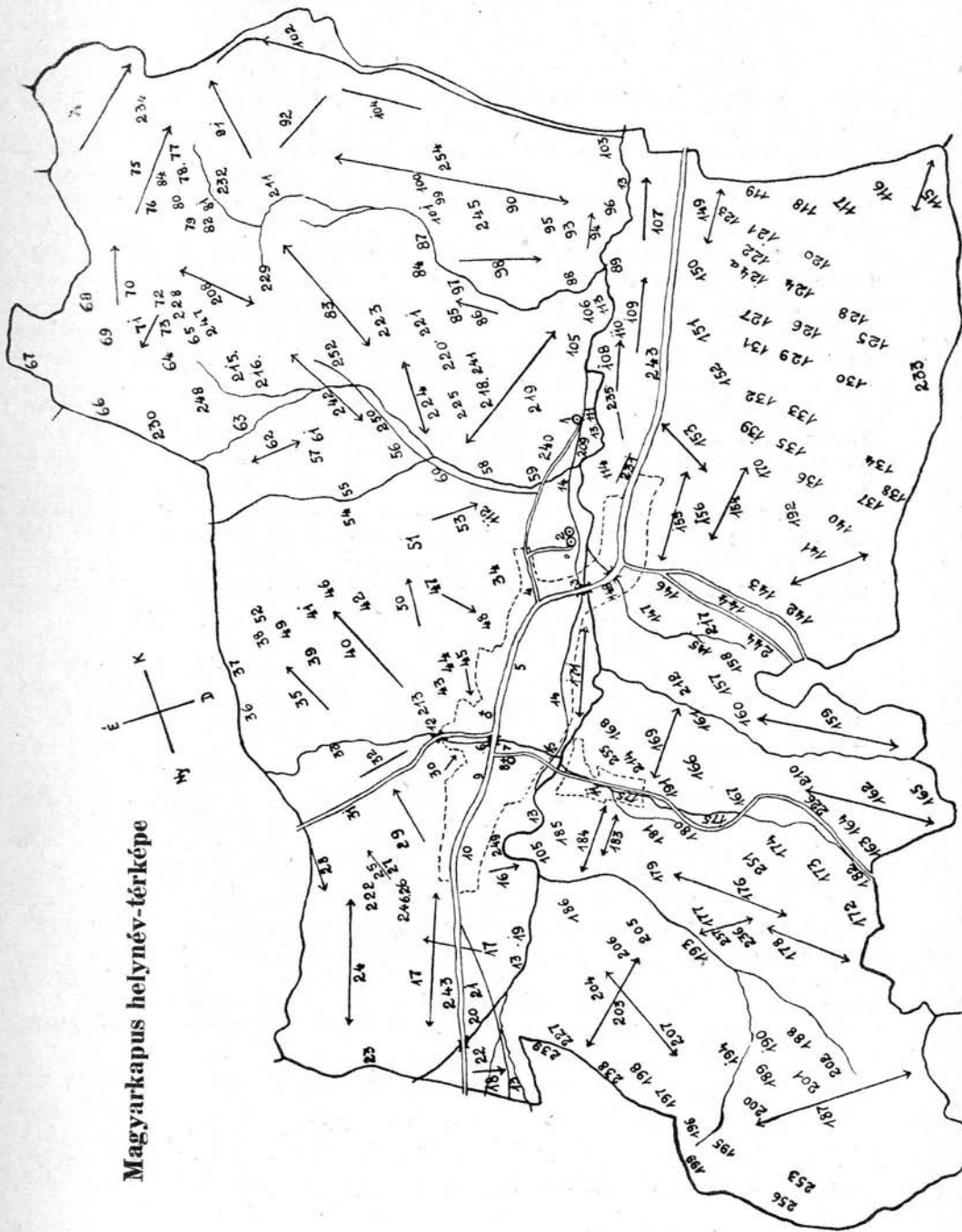
Általánosságban kimondhatjuk, hogy helyneveink mindenike magyar eredetű. E helyen tehát a magyar nép foglalkozott először földműveléssel. Ez a nép hódította meg és hajtotta uralma alá a földet s alakította itt ki a maga mezőgazdasági műveltségét.

Nagyon későn, csak a XVIII. sz. első évtizedeiben jelentkezik itt először a ruménség; megjelenését a XVIII. századból egy, a XIX-ből négy helynév jelzi. Van azonban egy XV. századbéli, a ruménségre utaló helynévünk: Oláhút (Oláhok útja), de ezen az úton a hegyeknek akkorra már elszaporodott rumén lakossága járt le a völgybe, ahonnan útja tovább vitt a városok felé. A mai *Oláösvény*-en az egerbegyi rumének jönnek le ma is falunkba, innen a neve.²

¹ Pl. 1282: Villa *Kopus*. 1332—1337: *Kapus*, *Kapous*. 1489. Poss. utraque *Kapus*, 1501: *Naghtapus* (Csánki V, 365).

² A megszállás alatt járt itt egy merész rumén helynévkutató, aki Anonymus krónikája alapján szeretett volna Gyelu szláv (szerinte rumén) vezér megöletési helyének nyomára akadni. Bevallása szerint meg is találta a helyet a mi *Kenderáj*-unkban [56], amely helynév szerinte a *Kendereu* rumén helynév magyaros alakja.

Magyarkapus helynév-térképe

Ősi magyar szokást őriznek helynévanyagunkban a *Nyíl* (*Berki-, Hosszu-, Köves-, Kurta-, Lokinyíl*) *Nyílaskert* stb. elnevezések. A magyarság idejövetele után még nagyon sokáig földközösségben élt, a közös földet évről-évre egymásközt felosztották, ahogyan ma is osztják egymásközt a *Nyíli* fát, amit a közös erdőből együtt levágnak. Ebben az osztásban a magyarság ősi, harci eszköze, a nyíl osztóeszközként szerepelt, és a nevében ma is ilyenként szerepel.

Gazdálkodástörténeti vonatkozásban érdekesek azok az elnevezések, amelyek a ma is szokásban lévő fordulós, nyomásos gazdálkodási rendszert nagyon réginak ismertetik meg velünk. Ilyenek: *Nyomászdomb* [83], *Alsó-, Felső-, Középsőforduló*. „A fordulós gazdálkodás annak a jele, hogy a falu lakói valamikor teljesen földközösségben éltek. Kezdetleges fokon ugyanis a föld nem magán, hanem köztulajdon és az azon gazdálkodó csak haszonélvezője a földnek. Később természetes fejlődés útján a többször megművelt föld mindinkább egyéni tulajdonná válik és a közösség joga csak bizonyos, a termelés rendjét szabályozó rendelkezésekben nyilvánul meg.“³ Az 1679. évi urbárium megjegyzi, mintegy helybenhagyás és továbbra is követendő út gyanánt, hogy: „nyomás dolgában az határosokkal jól alkusznak“, t. i. a szomszéd falukkal egyetértenek s a falvak nyomásterülete esztendőnként egymás mellé esik úgy, hogy a legelésző marha a másik falú határának vetésében kárt ne tehessen. 1727-ben már három fordulóról beszél az urbárium, melyekben az idevaló jobbágyok és zsellérek szántóit és kaszálóit írják össze, a *Harcásjai-, Köveshegyaljai- és Vistavölgyi* fordulókról. Tíz év múlva, 1737-ben már csak két fordulórol olvasunk, ezek a *Geszterállyi-* vagy *Falu mellett való* és a *Köveshegyi forduló*. Ekkor tehát a határ fele nyomás alatt van és legelőt biztosít az állatoknak, másik felén pedig ki-ki azt termel, amit akar.

Az 1740-iki urbárium szintén két fordulót említ, de már 1754-ben az egyházmegye inventariuma a „*pap számára való földeket*“ 3 fordulón sorolja fel. Később újra két fordulón gazdálkodnak egészen a múlt század második feléig, amikor végleg áttérnek a ma is meglévő háromfordulós rendszerre. Ma a Felsőfordulóhoz tartozik a Medvepadi dűlő, Paphegyi földek, Kispataki nyílak fel a Szárazvölgy föig. A Középsőfordulóhoz a Malomdombi és Kenderáji dűlőkben levő földek, míg az Alsófordulót Kistelek-, Nyomászdomb-, és Disznóvölgydűlői földek és az Ökörtilalmasi nyílak alkotják. A többi szántón és kaszálón szabad gazdálkodást folytatnak.

Helyneveink alapján magunk elé állíthatjuk a falu határának régi képét, amikor sokkal több volt az erdő, de azt a szántóföldekkel való terjeszkedés és a legeltetés következtében kiirtották. Gazdálkodástörténeti vonatkozású a *Küszürűárok*, ahonnan régóta a közsűrűkövet bányászták, *Köveshegy* kőbányái pedig az építéshez szükséges követ szolgáltatták; mindkettő ugyanazt a célt szolgálja ma is.

Figyelemreméltó, hogy egyes helyneveket miként vettek át a családok melléknevéül. Hidi, Kenderáji, Loki, Réti, Gáti nevekkel ruházták fel azokat az embereket, akik a szokástól eltérően lakóházaikkal kihúzódtak a falu melletti földekre. A falu településének fejlődését mutató térképen lehet ezt a jelenséget ábrázolni.

*

³ Vö. Szabó T. Attila: *Zilah helynévtörténeti adatai*. 7. l. — Erd. Tud. Füz.

Magyarkapus 2.378 kat. hold terjedelmű határának helyneveit két forrásból gyűjthetjük össze. Egyrészt oklevelekből, amelyek mintegy 30, ma ismeretlen helynév adatait is szolgáltatják, másrészt a nép ajkáról, hol ma is él 291, különböző korok, körülmények, élet- és gazdálkodási viszonyok tanulságait rejtegetve, csak meg kell szólaltatnunk őket. A történelmi helynévanyag forrásai közt említhetjük elsősorban a határjáró leveleket (1357-ből, 1489-ből 1676-ból, 1808-ból), azután a XVII. sz. közepétől a XVIII. sz. vége feléig meglévő gyalui urbáriumokat, a kalotaszegi református egyházmegye 1754. évi inventáriumát, amelyek az illető korok népességi-, egyházi- és jobbágyviszonyaira vonatkozó adatok mellett értékes helynévtörténeti adatokat is őriznek.

Az alábbiakban felsorolt történeti és jelenkori helynévanyagot magam szedtem össze. Ebben a sok gyönyörűséget nyújtó munkában felhasználtam Szabó T. Attila helynévtörténeti tanulmányainak útmutatásait. A történeti anyag nyomaira is, *Kelemen Lajos* múzeumi főigazgató úr mellett, ő vezetett rá. Itthon a falumban két derék hívem: Szilágyi Sándor János 82 éves és Török Béres István 70 éves atyámfiak vezettek nyomról-nyomra és minden helynévre vonatkozóan elmondották, amit ők is a régiektől hallottak.

Az alábbiakban betűsorban adom a történeti és jelenkori helynév-adatokat. A címszó után [ ]-ben a térkép-vázlat száma, ( )-ben pedig rövidítve a gazdálkodási terület milyenségének jelzése áll.⁴

A Csorgónál [208] (sz.). A Nyomásdomb dülőben. Az ott levő csorgóról nevezték el így.

A farba [38] (sz.). A Malomdombdülőben. „A farba van egy kút, de a vize nem jó.” E helynek egy mélyedése van s annak folytatása mintha egy állat fara volna.

A hídnál [148]. A Kapus patakon átvezető híd melléke.

Akasztódomb [128] (e.). Ma kopár erdőszél. A nép ma is tud arról, hogy régen e helyen állott az akasztófa.

Almás pataka [145] (p.). Az Egerbegy község felől jövő hasonnevű út melletti kicsiny patak neve.

Almásrét [147] (r.). Az Almás pataka mellett elterülő határrész neve. E helyen vadalmafák voltak.

Almás úttya [146] (u.). Az Egerbegy felé vezető vicinális út alsó részét nevezik így. Folytatása a Malom-út.

Alsó forduló. Kapuson három fordulás gazdálkodási rendszer van ma is (Hármas határ). Ez a legnagyobb forduló a határ Gyalu felé eső része. Részei: *A csorgónál, Csorgó, Disznóvölgy, Disznóvöltytető, Ersőláb, Eszek ódál, Gajásnyíl, Gálnás, Gálnásfű, Harcsái, Harcsái dombja, Harcsái ódala, Ház után való fődek, Hosszúnyirespad, Kerekenyirespad, Kerekenyirespad ódala, Kijárogálnás, Kisharcsái, Kistelek, Középláb, Nagyharcsái, Nyírespad, Nyomászdomb, Ökörtilalmasi hosszúnyíl, Ökörtilalmasi kurtanyíl.*

⁴ Rövidítések: *á.* = árok, *d.* = dülő, *e.* = erdő, *k.* = kaszáló, *l.* = legelő, *ma.* = malom, *p.* = patak, *r.* = rét, *sz.* = szántóföld, *u.* = utca.

Alsókerekkert [185] (k.). A falu mellett elterülő Kerekkert nevű kaszáló alsó részének neve. Az Alsókerekkertet a Felsőkerekkerttől a Bika-pataka választja el.

Alsómalom [1] (ma.). A református egyház egyik malmának neve.

Alsómalomnál [209] (k.). Az Alsómalmot körülvevő kaszálóhelynek a neve.

Alsónyáras dala [210] (l.). A Nyárasdülőnek a Paperdő felé eső része.

Alszeg [5]. A falu Gyalu felé eső részének neve. A felszegiek bizonyos fölényes hangon szoktak az alszegiekkel tréfálni, amikor azt mondják: „A Felszeg az Felszeg, de az Alszeg, csak Alszeg.”

Árkok köszt [211] (sz.). Az Ökörtilalmas szélén.

Bakosnyíl [39] (sz.). A Középsőfordulóban. Valószínűleg valamelyik régebben ittlakó család nevének emlékét tartotta fenn, habár az 1666-tól ismert jobbágyösszeírások egyikében sem szerepel e családnév. A *Nyíl* a földek nyílas osztásának emlékét őrzi. L. előbb és a Köves-, Sás-, Berki-nyíl stb. alatt.

Balázsberke [212] (k.). A helynév előtagjában családnév maradt fenn.

Bancsiföd [35] (sz.). A Felsőfordulón. Kovács Bancsi György Kőrösfőrről került ide a múlt században s ezt a földet a Szárazvölgyben az egyháznak adományozta. — L. Szárazvölgy.

Barabás [155] (k.). Ez is a történeti forrásokból ki nem mutatható családnév emlékét őrizheti. A Gyalu felé menő műút és az egerbegyi (Almás-) úttól bezárt szegelet neve.

Barabászgarca l. *Garc*.

Bányászház [213] (sz.). Valamikor itt bányász lakhatott és alabástromot bányászhatott. A bányász házának neve később jelölésköri tágulással a körülötte levő helyre vonatkozott.

Bárzújföggye [115] (l.). A faluban a XVIII. sz. első negyedében, a Rákóczi-féle szabadságharc után tűnik fel először a ruménség. E helynév a jobbágyösszeírásokban nem szereplő rumén családnév emlékét őrzi. Egy *Bárzuj* nevű öreg, egerbegyi rumén ember csinált itt magának tanyát a XIX. sz. közepén [Sándor János közlése].

Berek [19 és 108] (sz., k.). Dülőnév a falu Gyalu felé eső sík területén. Az ott folyó patak mellett berkek, fűzfás helyek vannak, amelyek régebben sűrűbbek voltak s egészen az útig terjedtek.

Berekirtás [152] (k.). A Bereknek a műúton túli, erdőfelőli része.

Berkek l. *Berek*.

Berkosrít [151] (k.). A Kispatakréti dűlőben, Gyalu felé. Régebben ott is berkek lehettek.

Berkinyíl [109] (sz., k.). A Berek dűlőben. Eredetileg kaszáló, ma jó részt fel van szántva.

Berkinyílak l. *Berkinyíl*.

Berkiszil [110] (k.). A Berek szélét nevezik így.

Bik [187] (e.). A mai Bükkerdő oklevelekben előforduló neve. Az egerbegyi és kiskapusi Sátorhegy alatt elterülő ma már mindinkább legelőnek elfoglalt bükkös erdő neve. Az E. M. gróf Bánffy Nemzetségek Levéltárának Kapusi csomója 1783-ban hivatkozik az 1489. és 1676. évi métálisokra, amelyek „sylvam *Bik*” néven említik. L. még *Büke* alatt.

Bika-pataka [193] (p.). 1783: „fluvium Bikapataka”. — A Bükkből a Kapus vizéhez járó patakocska neve. Eredetileg Biki-pataka lehetett, de névváltozást szenvedett, mert e vízérnek a bikához semmi köze nincs (E. M. gr. Bánffy Nemz. lt. Kapusi csomó.).

Bódizsrít [214] (k.). Az Alsópostakert alsó szélén lévő föld neve. E helynév előtagja ma ismeretlen, községünkben kihalt család nevét tartotta fenn. V. ö. 1670. Nagykapusi jobbágyok közt: „*Bodis* István az tatárjárástól (1660) fogya három fiával Kocsárdon lakik.” 1673. évi urbáriumban: „*Bodis* István 3 fiu gyermekes jobbágy, rab.” 1679-ben mint szökött jobbágy szerepel „*Boldis* (!) István fia, 2 ökre is Győröfi úr földén lakik.” 1687: „*Bodis* Mihály biró.” 1721-ben a család még itt él. 1737-ben a kapusi magyar jobbágyok közt e családnév nem szerepel, de a rumén zsellérek közt olvashatjuk: „*Boldis* alias (= másképen) Abrudan Juon” (E. M. i. h. Gyalui csomó.).

Bodomsokút, több, a határban lévő és ivóviznek használt kút neve. A *bodom* vastag fák kivájt és víztartónak alkalmazott törzse. Az úrbéresek erdejéből ma is sokszor adnak el fát úgy, hogy törzséből a vevő egy-két bodomot köteles készíteni. (A bodom, bodon, bödön, bödönyre l. dr. Szabó T. Attila: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV—XX. sz.-ban. Torda 1936. 13. l.).

Bodomsokútnál [65] (sz.) a középső fordulón. Fennebbi kutak közül az egyiknek neve jelölésköri tágulással a mellette lévő helyet jelenti.

Bojóka [183] (sz.) a falutól délre fekvő kis fensík neve. Kapuson a burgonya neve: *bojóka*. Az eredetileg kis, 100 □-ölnyi nyilakra osztott területen valamikor kizárólag ezt a növényt termesztették; ma nagy részében kendert termelnek.

Borzavölgy [215] (sz.). Másik neve: *Borzásvölgy*; *Borzásnyíl*. A középső fordulón. Sok földibodza terem rajta, innen a neve.

Borzafakút [216] (kút).

Borzásnyíl l. *Borzavölgy*.

Bödekpataka [20] (p.). 1489: *Bödegpataki* (?). 1676: *Bödög patakába*. 1749-ben gróf Bánffy Dénes számára kiadott vallató parancs alapján kihallgatnak 12 gyerőmonostori, türei, kis- és nagykapusi tanut abban az ügyben, hogy a nagy- és kiskapusi határon lévő Kerengő-rét nevű helyben, mind tilalom, mind szabad legeltetés idején volt-e szekérút vagy csak gyalogösvény volt, tilalmazták-e a réten való szekérrel járást a nagykapusiak a kiskapusiaknak és ha igen, hol jártak ezek szekérrel. — A vallomásokból kiderül, hogy a réten csak gyalogösvény volt és az út a *Kizsbödök* nevű sáros árkon vezetett el.

Bödög [20] (p., k.) a patak melletti kaszáló nyílak neve.

Bödökön átal [21]. A Kiskapus felé vezető, fennebb tárgyalt ösvény neve.

Burdohány [16] (k.) a Lok-dülőben. E helynevet *Jankó János*¹ alaptalanul mint török eredetű helynevet könyveli el (burdohány = burdogán = buzogány), azonban valószínűbb az, hogy rumén családnév emlékét őrzi. Olvassuk u. i. a kalotaszegi ref. egyh. megye 1754-ik évi inventáriumában, hogy a kiskapusi pap egyik földje „Burduán Karácson földje szomszédságában van”. Nevezetnek vagy rokonságának itt Nagykapuson is lehetett valamikor földje.

Bükk [187] (e.). 1489.: „*sylvam Bik*“. — A kiskapusi Sátorhegy lejtőjén elterülő, ma már mindjobban gyérülő erdő. Helyét legelő részére foglalják el.

Cigánydomb [49] (sz.) a középső fordulón.

Cigánydombi főd [49] (sz.).

Cigánysor [11] a belterület azon része, amely a Kapus-patak jobb oldalán terül el. Tréfásan *Újvárosnak* is nevezik.

Cigánypataka [175] (p.). Alakváltozata: *Cigányok pataka*. A Csemplimberkepataka a cigánysoron keresztül folydogál a Kapus víze felé s ezért ezt a nevét is szokták említeni.

Cinterem [8] a református templomkert neve. Régebben temetkező hely is volt. Lehetett tömeges temetkezési hely is, valamelyik tatárdúlás idején, mert 1936-ban, a templomrenoválásakor ástott mészgödör helyén sok csont került elő. Egyébként a *cinterem* köznév a latin *cimiterium* származéka (V. ö. EtSz. I, 715—6.).

Cseplimberke [172] (l.). A cseplesz, csalitas, bozótos erdő elváltoztatott formája lehet. 1880-as években még úrbéres erdő volt, de a határon kevés legelő lévén, kiirtották. Öreg emberek közlése szerint gyenge erdő volt.

Cseplimberke gazza [173] (l.). Itt a fa még tövisesebb, hitványabb volt.

Cseplimberkepataka [175] (p.). A Cigánypatak a legelőn ezen a néven folydogál.

Cseplimberke tisztássa [174] (l.). Ma csak kevesektől ismert helynév. Bizonyítja, hogy a legelő e helyén valóban erdő volt.

Csere [74] (e.). A református egyház 16 hold területű tölgyerdeje a mákófalvi, magyargorbói (ill. a régi gorbóói) és gyalui határok találkozási szögében, a falutól kb. 4 km-nyire. Csere a neve a bokros, de nem fás területnek is (Ekklezsia cseréje, Tércsere).

Cserezsnyeófal [53] (sz.) a középső fordulón. Valamikor talán cserezsnye-fák lehettek szélről védett, délkeleti fekvésű oldalában. De lehetett vadfás terület is, mint a Körtevolgy. Sándor János felvilágosítása szerint, régen erdő volt. Innen maradhatott néhány vadcsereznye fája.

Csibi kúttya [217] (l.). Az Almás úttya melletti itató kút és jelölésköri tágulás útján a körülötte levő legelőhely neve. Egy *Csibi* (a Balog-család mellékneve) nevű pásztor találta fel itt a forrást. Az ő mondására ásták ki itt a kutat, miután az Irtáson kívül az erdő alatt már egyszer megpróbálták, de vizet nem kapnak.

Csorgó l. A Csorgónál.

¹ *Kalotaszeg magyar népe*. Bp. 1892. 30.

Dillő [89] az Ökörtilalmas alatt, a Harcsáj szájánál fekvő delelőhely a Kapus patak ott kissé kiszélesedő porondján. — A Dillőnél a Harcsájban a Molnár-családnak ősidők óta van egy darab földje, amelyet valamelyik ősük jutalmul kapott, mert háborús időben a töröknek az adót elvitte Váradra (Öreg emberek közlése).

Disznóvögy [218] (sz.). Itt legelhetett valamikor a disznócsorda.

Disznóvöltytető [219] (sz.) a Disznóvölgy teteje.

Egerbegyi út [144] (út). Az Almás úttya és a Malom út közös neve.
Ekklezsia cseréje l. *Csere*.

Ekklezsia föggye [224] (sz.) az Alsófordulón. Az egyház közpénztára részére hajt hasznot.

Erdőszil [28] (sz.). 1727. puszta Gesztrágy felől az erdő szélénél lévő határdombok. — Gesztrágy határának ez a része el egészen az 1870-es évekig, hatalmas tölgyerdő volt. Az utolsó fákat a vasútépítés idején vágták ki. Most élő öreg emberek erre az erdőre még jól emlékeznek.

Ersőláb [220] (sz.). Az Alsófordulón a Disznóvölgy szomszédságában. V. ö. a nagykapusi népnyelv első: erseje, ferső, stb. alakjaival.

Eszekódal [225] (sz.) az Alsófordulón. Északi fekvésétől nyerte nevét. L. még *Iszek*.

***Falu kútánál**. 1754-ben említik; ma ismeretlen.

***Farkasmező**. 1489. pascua Ványa nyárló et *Farkas-mező* vocata. — A kapusiak itt csak, mint földesúri helyen legeltettek, de e hely a havason, Dongón túl fekszik.

Felsőforduló. A határ Kiskapus felé eső része. Ez a legkisebb forduló; amikor ez esik nyomás alá, nyáron át a juh élelmet alig kap s ilyenkor, különösen sáros időben, az Ökörtilalmason vagy az erdőn is legeltetnek. Részei: *Medvepad*, *Pusztaszöllő*, *Kis- és Natypusztaszöllő*, *Küllővölgy*, *Erdőszél*, *Küllővöltytető*, *Kispatak*, *Kispataki nyilak*, *Paphegye*, *Szárászvöltyfű*, *Szárászvölgy*, *Bancsi föld*, *Vistajivölgy*, *Vistajivöltyfű*, *Bányászháza*, *Határkődomb*, *Kendereskert*, *Nyak*, *Szilesföd*.

Felsőkerekert [186] (k.). A Kerekert Bika-patakán felüli része.

Felsőmalom [2] (ma.). A református egyház falu mellett levő kétköví malmának neve.

Felsőnyárasódal [226] (l.). A Nyárasódal Cseplimberke felé eső része.

Felsőtércsere [227] (l.). A Tércsere Kiskapus felüli része.

Felszeg [10]. A belterület nyugat felüli része. Pontosabban meghatározva a községházán felüli falurész neve.

Fuszujkaföldek [149] (k.). A gyalui határszélen. Régebben szántóföld volt.

Gajásnyíl [229] (sz.) a Nyomázsdombi dűlőn. Térinyilak és Nyomázsdomb folytatása. Rosszul számló föld, hasábosan marad, innen lehet a neve.

Gare (k.). A falu déli oldalán, annak egész hosszában egy terrászszerű emelkedés van, amelynek felső részén gazdája néhány tölgyfát nevel, oldalát kaszálják. Ezek a fák utolsó, élő tanubizonyságai annak, hogy az erdő

valamikor egészen a falu közelében volt. A Cigánysor felett, a Dongó felé vezető úton a nagy fák egészen összehajoltak, az utat beárnyékkolták. A Garc részei: Kerekkertgarca, Barabásgarca, Nyestekertgarca (L. e címszók alatt).

Gazsóirtása [132] (l.) a Szárazpataki erdő alatt. E helynév előtagja egyik idevaló család melléknevét tartotta fenn. A nép szerint egy *Gazsó* nevű ember irtotta ki e helyen az erdőt.

Gazsóirtás ódala [133] (l.) a Gazsóirtása lankás része.

Gálnás [79] (sz.) az Alsófordulón. A *gálnának* nevezett növényről kaphatta nevét. Ma a gálnát itt nem ismerik.

Gálnásfü [80] (sz.). A Gálnás domb teteje.

Gálnáspataka [81] (p.). A Gálnáson lefolyó vizecske neve.

Gálnáskúttya [82] bodomoskút a Gálnásban.

*Gergánút 1489. Viam *Gergan út*. Ma ismeretlen.

*Gesztrállyi-forduló. 1737. Régebben a határ két fordulóra volt felosztva. Egyike ezeknek a G.-i forduló, amit az 1754-iki inventárium „falu mellett levő forduló” néven említ.

Gorbófü elpusztult kalotaszegi falu Nagykapus és Magyargorbó között. Nem is olyan régen e hely nagyrészt még a nagykapusiak birtokolták, de a falutól messze lévén, nem is termelt jól s rendre eladogatták. Az öreg emberek úgy állítják, hogy amikor a postaállomás részére elvették a Loki-nyíllakat, Postakertet, Kispostakertet és Kenderájban a Postanyíllakat, akkor Gorbófün adtak nyíllat ezek helyett. Azt is tudni vélik, hogy a pusztán maradt falu magyarsága a XVIII. sz.-ban ide Nagykapusra költözött be. Ez nem ment símán, mert az akkor itt nagy számban lakó ruménség a beköltöző magyaroknak ellenállott, de a Kenderájban lezajlott valóságos kis csatának beillő verekedés után a magyarok erősebbeknek bizonyultak s a faluban letelepedtek.

Gyepesút [136] (út). A Szárazpatakban az erdő egészen begyepesedett útja.

Gyermán kúttya [202]. A Bükkben igen jó vizű kút. Nevét állítólag egy Gyerman (Germán) nevű rumén pásztortól kapta.

*Gyertyános út. 1489. Viam *Gergan út*. 1676. Viam *Gyertyános út* nuncupatam. — 1808. *Gyertyános útján* fel a Venyikés főre. — Ma ismeretlen.

*Hangyás. 1666. Az falun alól az Patak mellett egy rét vulgo vocato *Hangjas*. 1740. Allodialis rét (a földesúrnak termő hely) Gyalu felé, 6 szekér széna terem. — Ma e néven nem említik, bár a Berek e részén ma is sok hangya van.

Hájoga pataka [119] (p.). Ez a mai határpatak, amelyben kis rozsdás víz jön le.

Harcásj [84] (sz.). Nem tudom értelmezni. A harcsához, mint Jankó (i. m. 28) gondolta, semmi köze, az utótagja az „áj” a régiségben völgyet jelentett (EtSz.).

Harcásj dombja [85] (sz.). A Harcsásj magasabban fekvő része.

*Harcásj-forduló. 1727-ben és 1754-ben említik.

Harcásj ódala [86] (sz.). 1754. *Hartsásj* dombjának *oldalán*. — A Nyomázsdombi dűlőben.

Haresáj pataka [87] (p.). A H. mellett lefolyó víz árka.

Haresáj-szája [88] (k.). A H. völgy végződése és a H. patak torkolatának neve.

Határkődomb [37] (sz.). A Felsőfordulón, a nagykapusi és gesztrágyi határnál.

Határodal [230] (sz., k.). Gesztrágyal és Mákófalvával határos.

Határpatak(a) [67] (sz., k., p.). 1489. *Határpataka* (átírva). A mákófalvi határ felőli szántókat és Egerbegy felőli kaszálóhelyeket neveznek így.

Határpatakfű [116] (e.). 1727. Egerbegy felől az *Határpatakfű*, puszta Gorbó felől az *Határpatakfű*.

Határpatakódal [66] (sz.) a Középsőfordulón, kimegy egészen a Köveshegyig.

***Határpatakatorka**. 1676. *Határpataka torka*. — Ma ismeretlen.

Haza. 1813. „A *hazán* sok a húza-vona.“ — A nagykapusi ember a maga faluját így hívja: Pl. Tudja mindenki a *hazában*, hogy ki vagyok én.“

Ház után való fődek [223] (sz.). Az Alsófordulón a régi jobbágyvilág emlékrét őrzi.

Híd [3]. A Kapus patakát az Alszezen a műút vágja át. Az itt átvezető híd neve. Másik neve: *Natyhíd*.

***Hosszúberekpataka**. 1754. Ma ismeretlen.

Hosszúnyirespad [76] (sz.). Az Alsófordulón.

Hosszuláb [51] (sz.). A Középsőfordulón, a Kis- és Nagykenderáj oldalán.

Hosszulábi nyilak [51] (sz.). A Hosszuláb nyilakra osztott földjei.

Húzas [107] (sz., k.). Az itt felosztott nyilak eredetileg húsz öl hoszúak lehettek.

Ilijakertye [137] (e.). Az egerbegyi határszél melletti Urbéres erdő neve. Egyszer egy *Ilia* nevű egerbegyi rumén ott kunyhót épített magának és tengeri termését őrizte a borz kártétele ellen.

Ilijakertyetető [138] (e.). Az említett Ilijakertye erdő felső része.

Írtás [139] (k.). Az Urbéresek erdeje alatt hosszában húzódik. Kipusztított erdőréssz, de ma is szép tölgyfákat nevelnek e kaszálókon.

Iszek [50] (sz.). Az Eszek (Észak) helynév változata. Nevét északi fekvésétől nyerte.

Kalibás [167] (l.). Valamikor egy szegény ember kalibája állott e helyen.

Kapus. A nagykapusi ember mindig a maga faluját nevezi így és pl. Kiskapusra e nevet sohasem alkalmazza, annak neve mindig Kiskapus.

Kapus pataka [13] (p.). A falun átfolyó víz neve, mely nevét a községtől kapta és nem megfordítva, ahogy rendszeren szokott lenni. Oklevelekben legrégebben 1357-ben fordul elő, de szerepel már Anonymusnál is.

Kapus vize. 1489. Fluvium *Kapus*. 1676. Fluvium *Kapus vice* (= vize) dictum (L. Pais Dezső: Magyar Anonimus. Bpest, 1926. 58. l.). Anonymus Gyelót Tétény vitézeivel a Kapus vize mellett öleti meg.

***Kapusvíze pataka** 1808-ban így írják az előbb említett víz nevét.

Kenderáj [56] (sz.) a középsőfordulón a hasonlónevű patak mellett. Két részből áll, a Kis- és Nagykenderájból.

Kenderájesere [57] (sz.). A kataszteri birtokívekben *Kender alja csere* néven szerepel, helytelenül. Abban a korban írták így, amikor már a völgy régi *áj*-nevezete a magyar köznyelvben nem volt használatos. A XIX. sz. elején még ez is erdő volt.

Kenderáj pataka [58] (p.). Két ágból, a Kis- és a Nagykenderáj patak összefolyásából származik. Esőzések alkalmával hirtelen árad és az Alsómalom gátját sokszor elmossa, a malomárkot izzappal megtölti.

Kenderáj szája [59] (l.). Röviden Kenderájnak is nevezik azt a helyet, ahol a Kenderáji völgy beletorkol a Kapus völgyébe.

Kenderáj úttya [60] (út.) A hasonló nevű patak mellett haladó igen fontos, helyenként kövezett dűlőút neve.

Kendereskert [32] (sz.). A Kispataki nyílak régi neve. Ma már alig tudnak róla.

Kenderföd-nyílak [231] (sz.). Kendert termő apró nyílak az Újföldeken.

Kerekerdő [159] (e.). A református egyház papi bérfát szolgáltató 45 holdas erdeje. Ezért másik neve: *Paverdő*. Egerbegy mellett a Nyáraspatak és Oláhösvény közt terül el, északi oldalán a legelő húzódik.

Keringő [18] (r.). 1749. *Kerengő*. — Rét Kiskapus mellett. A patak kanyarulataitól nyerhette nevét.

Kerekkert [185 és 186] (r.). Két része van: *Alsó- és Felsőkerekkert*. Közvetlenül a falu délnyugati oldalán fekszik. A legelő felől hatalmas sánc, a falu irányában betöviselés védi a kártételtől.

Kerekkert garca [184] (k.). A Kerekkert melletti terrász oldala.

Kereknyirespad [77] (sz.). A Nyirespad kerek dombja.

Kereknyirespad ódala [78] (k. és l.). A Nyirespad déli oldala kopár, úrbéri tulajdon, a nyugati oldala kaszáló.

Kertajja [171] (k.). *Kertalatt*, *Kertalá* alakban is használatos. A Kapus patak és a belső kertek közötti kaszáló a Köztől le a Hídig.

Kétároknál [142] (e.). Az Urbéres erdő Malom-út melletti része.

Kijárá-gálnás [232] (sz.). A Gálnásban egy darab földet így neveznek.

Kiszödök [22] (p.). 1749: *Kiszödök* nevű sáros árok. — A Keringő mellett.

Kisharsáj [97] (k.). A Harcsáj oldalán levő kis rét neve.

Kiskenderáj [54] (sz.). A Kis- és Nagykenderáj völgyét a Kenderájesere dombja választja el.

Kiskenderájpataka [55] (p.). A Kiskenderáj völgyén Gesztrágy felől jövő és ott Cseresznye-pataknak nevezett víz neve.

Kispatak [33] (p.). Gesztrágy felől jön s a faluban ömlik a Kapusba. A régi Kendereskerti nyíllakat ma már *Kispatak*-nak vagy *Kispataki nyíllak*-nak nevezik.

Kispatak zsilipje [15]. A Kispatak vize mielőtt a Kapusba ömlenék, elmésen szerkesztett hídacsán megy át a malomárok vize felett. Száraz időben a Kispatak vize a malomárokba beengedhető.

Kispatak híggya [6—12]. A belterületen a Pijac és az Alszeg határpontja. „A Kispatak híggyán alól nem szeretnék lakni, mintha nem is volna a faluban” — mondják a felszegiek. — Nyári időben e hídon szokták megbeszélni a közös ügyeket.

Kispataki nyílak l. *Kispatak*.

Kispatakrétye [124 a] (k). A Kisropó erdő alatt.

Kispatakrétyeárka [124] (e.). A Kopasz és Kisropó közötti árok neve.

Kispataktető [233] (e.). A Kispatakrétye oldalának teteje az egerbegyi határszéلبen.

Kispataki út [31]. A Gesztrágyra vezető út neve.

Kispostakert [191] (sz.). A Cigánysortól délkelet felé eső domb neve.

Kispusztaszöllő [259] (sz.). A Felsőfordulón; a Pusztaszöllő két részből áll: Kis- és Nagypusztaszöllőből.

Kisrít [188] (l.). A legelő Bükk erdő melletti része.

Kisríccserfássa [190] (l.). A Kisrít alatt a Bikapataka mellett sok cserfa (az égerfát nevezik így) volt, de rendre mind levágták. Kutak fenekére, a kő alá keresztnek használták, mert a vízben ez tart legtovább.

Kisropó [120] (e.). A Ropó erdőnek a falu felé eső dombja.

Kissásoszgödör [192] (e.). Az úrbéri erdőnek egyik tisztása, Almás pataka és Száraszpatak között. Vizenyős, sásos helyéről kapta a nevét.

Kistelek [234] (sz.). Dűlő a határ észak-keleti szögletében, az Alsófordulón.

Kisvistajivögy [46] (sz.). A Középsőfordulón, a Cigánydomb és Íszek között.

Kopasz [126] (e.). Az Urbéresek erdejének egyik dombja.

Kopasztető [125] (e.). A kopasz teteje.

Kopaszajja [127] (k.). Irtás, ma kaszálóhely.

Kósa [176] (l.). Ismeretlen családnév emlékét őrizheti.

Kósaajja [179] (l.). A Kósa alsó része.

Kósaódal [177] (l.). A Kósa dombjának Bikapatak felé hajló oldala.

Kósatető [178] (l.). A Kósadomb teteje.

Kotyor [73] (sz.). A Papdombjának pincealakú, gödrös vége.

Kölesföd [183] (sz.). A Bojókaföd régi neve, hol régen kölest termesztettek.

***Körtéjes**. Ma ismeretlen helynév, Jankó (i. m. 27) említi.

Körtivögy [47] (sz.). A Középsőfordulón. Itt vadkörtefák lehettek.

Körtivögyárka [48] (á.). A Körtivögyre hulló felesleges esővizet a falun át vezeti a malomárokba.

Kövecsesút [180] (út). A legelőn át vezet ki Kósa felé.

Kövecsesútajja. [181] (l.). A Kövecses-út melletti helyek neve.

Kövecesesútfü [182] (l.). A Köveces-út felső része melletti legelő neve.
Köveshegy [68]. Nagykapus legmagasabb pontja (687 m). Itt bányásszák az épületekhez való kő nagyrészét.

***Köveshegyalatti forduló**. 1754.

***Köveshegyalja forduló**. 1727.

Köveshegy ódala [69] (k.). A Köveshegy hatalmas déli fekvésű oldala. A fenn kibányászott követ ezen a síma oldalon gurítják le és így könnyítnek a kő szállításán.

Köveshegy verme [70] (sz.). A Köveshegy alatti jobb helyeket szántják. Ezeknek a szántóföldeknek a neve.

***Köveshegyi forduló**. A kétfordulós gazdálkodási rendszer idején az Alsóforduló neve volt.

Kövesnyíl [235] (sz.). A Berek dűlőben. Valamikor a patak köveket hordott e helyre, de az emberek kitakarították.

Köz [7] (u.). A belterület templomhoz vezető utcája. Ezen át járnak a Cigánysorba is.

Középláb [221] (sz.). Az Alsófordulón. A Harcsáj oldalának három része van: Elsőláb, Középláb és Ház után való földek.

Középsőforduló. A falu határa egyik fordulójának neve. Részei: *A fárba, Bakosnyíl, Bodosokútnál, Bcrzavögy, Borzásnyíl, Cigánydomb, Cseresnyeódal, Határodal, Határpatakódal, Hosszuláb, Hosszulábi nyílak, Íszek, Kenderáj, Kiskenderáj, Kisvistajivölgy, Kotyor, Körtivölgy, Köveshegy, Köveshegy ódala, Köveshegyverme, Malomdomb, Mátésáj, Mátésájódal, Mátésájtető, Mező, Nagyíszek, Nagykenderáj, Nagyódal, Pabdombja, Pabdomb alatt, Páldombja, Pásztorföld, Petriföldek, Pistukadomb, Sás, Sásosrút, Sásnyílak, Verem, Vistajivölgy.*

Kükút [195]. Kút a Felsőtércserén. Kövek közül szivárgó vize itató vállúba foly.

Kükútnál [194] (l.). A Felsőtércsere egyik részének neve.

Kükútvállúja [195]. A Kükút melletti itatóhely.

Küllövögy [26] (sz.). A Felsőfordulón.

Küllövötytető [27] (sz.). A Küllövölgynek Paphegyével a tetőn érintkező része.

Küszürüárok [237] (l.). Itt van a köszörűkő bánya.

Küszürübánya [236]. A Küszürüárokban levő kőbánya neve. Kb. 100 év óta bányásszák. Egy család (Kalányos) azóta ebből él.

Látópatak [239] (p.). 1489-ből átírva *Látópatak* alakban említik. A Nagy-és Kiskapusi legelőket elválasztó száraz árok neve.

Látópataka dombja [238] (l.). 1489: Montem *Látó pataka* (átírva). — Ör hely lehetett, ahonnan Gyalu felé kémlelhették az utat.

Lok [17] dűlőnév. A falu mellett nyugatra fekszik a műút mindkét oldalán. Sokan úgy gondolták, hogy a rumén *loc* „hely“ szóval azonos, de *lok* régi magyar szó, mely völgyecskét, két hegy vagy part közötti helyet jelent (Vö. MTsz.).

Loki nyilak [17] (sz.). Régebben kaszáló és legelő volt a postalovak részére.

Magyarós [196] (l.). Nehány mogyoróbokra erdő maradványa.

Magyarósárka [197] (l.). A Magyarós alatti mélyedés neve.

Magyarós kúttya [198]. A Magyarós árkában levő itatókút neve. Vize csatornán megy a vállúba.

Magyaróstető [199] (l.). A Magyarós és az egerbegyi határ találkozó-pontjának neve.

Magyarósvállúja. A Magyaros kúttya melletti itatóhely.

Malom 1, Alsó- és Felsőmalom.

Malomgát [14]. A Kapus vizét a belterület kertjein át viszi a malmokhoz.

Malomúttya [144] (út.). Egerbegy felé az Almás útjának folytatása. Régebben Egerbegyben malom nem volt, lakói az örölni valóval a kapusi malmokba ezen jártak.

Malomdomb [34] (d.). A felső malom felett emelkedő hegy nevét a körülötte fekvő helyekre vitték át.

Mátésáj [43] (sz.). A Középsőfordulóban.

Mátésájódal [45] (l.). Vízmosásos köves oldal a falu felett. Fehér, alabástromszerű követ régebben a sütőkemencében megégették, megtörték, megrostálták s az apróját vízbe téve azzal meszelték. Ezt a fehér folyadékot a kertekben termő cirokseprővel, „kóréseprővel” kenték fel a falra.

Mátésájtető [44] (sz.). A Mátésáj tetejének neve.

Medvepad [24] (sz.). A Felsőforduló egyik dűlőjének neve.

Medvepataka [23] (p.). A Medvepad és Kiskapus határa között.

***Medvetelkepataka**. 1489: fluvio *Medvetelkepataki*. 1676: fluvium *Medvetelkepataka* nominato. 1808: *Medvetelkepatakához*, mely is esik a Gesztrágyi, Nagy- és Kiskapusi határok között, a *Medvetelkepataka* a Bödögpatakába beléshalad. — Tehát a Medvepataka régi neve. E néven ma ismeretlen.

Mező [62] (sz.). A Középsőfordulón.

Mezőpataka [63] (p.). A Mezőn átfolyó patak neve.

Mészkemence [240] (l.). A Kenderájszájában valamikor meszet is égettek, a kemencék nyomai ma is láthatók.

Murkosáj [104] (l.). Az Ökörtilalmas Gyalu felé eső részének neve.

***Murkosájfeneke** 1727. „Gyalu felől *Murkosáj fenekein*.” Ma ismeretlen. „Nem szólja így senki” — mondta egyik nyelvi kalauzom.

Murkosájszája [103] (l.). A M. völgyének a Kapus patak völgyével való találkozásánál lévő földterület neve.

Murkosájúttya [102] (út.). A M. völgyén megy fel az Ökörtilalmasi nyílakhoz.

Muszkarit [158] (k.). Almás útján felül az Oláhösvény és Nyáraspataka között. Lukács János nevű emberé volt ez a kis rét, akinek *Muszka* mellékneve volt.

*Nagyberek 1737 és 1840-ben ismeretes, ma így nem ismerjük, de kisebb részeinek elnevezését l. *Berek* címszó alatt.

Natyharsáj [98] (l.). A Harsáj patak baloldalán elterülő hely neve. Régebben kaszáló volt.

Nagyiszek [241] (sz.). Az Iszek egyik részének neve.

Natykenderáj [242] (sz.). A Középsőfordulón, a Kenderájpatak keleti részén terül el, fel egészen Borzásvölgyig.

Nagyódal [64] (sz.). A Középsőfordulón. Borzásvölgytől ki a Papdomb aljáiig, lefelé a Csorgó-ig terjed.

Natypatak. A Kapus patakot 1861-ben így említik.

Natypusztaszöllő [222] (sz.). A Pusztaszöllő egyik részének neve. L. még *Pusztaszöllő* alatt.

Nagyrit [189] (l.). Az Ürbéres legelőnek a Bükk alatti része. Valamikor erdő volt, a Nyárással egyidőben fogták fel legelőnek.

Nagyropó [118] (e.). A falu délkeleti határhegye.

Natyszeg [150] (k.). A Kisropó alatt.

Nyak [42] (sz.). A Kispatakból megy át a Vistaji völgybe egy mélyedés, ennek a neve.

Nyáras (Nyáros) [167] (l.). 1861 előtt még hatalmas tölgyfás hely volt. Az 1861-i nagy tűzvész után, amikor a falu felerésze elhamvadt, majdnem mind kivágták. Ma az egykori erdő emlékét néhány vadkörtefa őrzi.

Nyárasajja [166] (sz.). Kis, 100 □-ölös nyílak a legelő alatt, melytől sánccal és tövissel el van kerítve. Nyilasosztáskor a külső lábujában minden gazda egy nyilat kapott, az alsó részét a szegényebb emberek között osztották szét. A szegény emberek e helyen kezdték először a tengeri természetét. Az itteni gabonafélék régebben a rozs, tönköly, alakor, zab voltak. A búzát kb. 30 év óta termesztik.

Nyáraspatak [161] (p.). A Nyáras keleti részén lefolyó patakocska neve. E patak Paperdő melletti partján gránit sziklákat mosva jön lefelé.

Nyárosfü [162] (l.). Kopár legelő, néhány vadvackorfával.

Nyárosfü kútyya [163]. Marha-ítató kút.

Nyárosfükútyyánál [164] (l.). A fenti kút körüli legelőhely neve.

Nyáras-tető [165] (l.). A Nyáras-nak az egerbegyi határral összeérő legmagasabb pontja.

Nyestekert [168] (r.). Nevét a *nyest* nevű állatkáról vehette, mert öreg emberek emlékezései szerint régebben e rét odvas fűzfáiban nyestet fogtak.

Nyestekert garca [169] (k.). A Garc Nyestekert feletti része.

*Nyilak vége. 1754-ben kaszálóként említik. Ma ismeretlen.

Nyilaskert [170] (sz., k.). A Kopasz erdő alatt.

Nyírespad [75] (sz.). Valamikor nyíres erdő lehetett, mint a Cseré folytatása. Alatta a Gálnásban egy nyírfabokor ma is látható. L. Hosszú- és Kereknyírespad.

Nyírespad ódala [84] (l.). A Kereknyírespad kopár oldalának a neve.

Nyomázdomb [83] (sz.). A nép még emlékezik arra, amikor az egész szép egyenes oldal volt, ma suvadások nyomai vannak rajta.

***Oláhút.** 1489: „viam *ola ut.*“ 1676: „viam veteram vulgo *oláh út* nuncupatam.“ 1808: „menvén az *olá úthoz*, mely a Gyertyános útján fel a Venyikés főre.“ — Olyan út volt tehát, amelyen a hegyek rumén népe közlekedett. Ma alább visz az út Dongó felé.

Oláósvény [244]. Az egerbegyiek rövid útja a Paperdő mellett. Régebben ez a gyalogjáró Almásréten át jött be a faluba, de idővel e helyeket beépítették s az Oláhósvény falu felőli része megszűnt régi célját szolgálni.

Ökörtilalmas [90] (k., l.). A határ Gyalu felőli részén. A falu közös földje ma is.

Ökörtilalmasi hosszúnyíl [91] (sz.). Az Ökörtilalmas északi részének neve.

Ökörtilalmasi kúrtanyíl [92] (sz.). Az Ökörtilalmasi hosszúnyilaktól délre osztott földcskék neve. Az Ő-i nyilakat 1866-ban osztották ki.

Pabdombja [71] (sz.). A Középsőfordulón. Neve onnan lehet, hogy e domb oldalán egy darabocskfa földet a református *pap* használ.

Pabdomb alatt [72] (k.). A Pabdombja alatt egyetlen kaszáló földcskét neveznek így.

Paperdő [159] (e.). A Kerekerdő másik neve (L. ott).

Paperdeje alatt [160] (l.). Ezen a legelőrészen jött le régebben a dongói út Almásúttya felé.

Paphegye [29] (sz.). Paphegyén van a temető is, ezért szokták a nehéz betegről mondani: „Ogygyógyul ő meg a Paphegyin.“

***Papkút.** 1754. *Papkút.* — Ma ismeretlen.

Patak [13] (p.). 1665. *Patak.* 1727. „Vagyon egy patak valami apró halacszkák és rákok találatnak benne. Az idegenektől tilalmas.“ A Kapuspatak egyszerűbb neve lehetett.

Páldombja [51] (sz.). A Középsőfordulón. E helynév előtagja kereszt-név. Török Pál földje volt.

Pálinkadomb [245] (k., l.). Az Ökörtilalmason. Mikor e helyen nem járt a jűh, egy-egy darabot kaszálónak eladtak s ennek árát közös áldomásra használták el. Ma úrbéri tulajdon, de ára ma sem folyik be a közösség pénztárába.

Pásztorföd [112] (sz.) a Körtivölgyben.

Pásztorrít [111] (k.). Az Alsómalom mellett, a Kapus vize és Kenderáj pataka között levő hely neve. A múlt század 70-es éveiben három pásztor volt, tehén-, borjú- és disznópásztor. A három pásztor ezt a kaszálót és a Pásztorföldet használta.

Pásztorok rittyé [113] (k.). 1840-ben a Pásztorrét neve.

***Páznánbiki.** 1357-iki határjáráskor említik. L. Bükk alatt.

Petrifödek [247] (sz.). A Középsőfordulón, a Nagyoldal végében. E név előtagja ma itt ismeretlen családnevet őriz.

Pijae [9] (u.). A belterületen áthaladó műút központi részének neve.

P . . akút (Fons vaginae) [201]. Volt egy pásztor, aki ebből a kútból szokott inni, de a kutacskának kevés vize lévén, nem igen tudott tiszta vizet méríteni. Egyszer mérgében a kutat szította s azt mondotta: „Több víz van egy p . . ában, mint ebben a kútban.“ Innen a neve (Sándor János közlése).

Pistukadomb [248] (sz.). A Középsőfordulón. A Török Pistuka régebben jómódú, ma szegényebbrendű család birtoka volt.

Porond [249]. A Kapus patak a községben két helyen is széles medret alkot, ahonnan a követ, porondot hordják.

Postakert [154] (sz., k.). Régen a postalovak részére itt zabot termeltek. Ma 35 nyílra van felosztva s 35 gazda tulajdona. Egy része közös tulajdon, amit a 35 gazda minden évben elárverez, árán ősszel osztozkodnak.

Postanyil [250] (k.). A Kenderájban.

Pusztaszöllő [25] (sz.). Régebben a szöllő is megtermett falunkban. Az 1673-i urbarium bordézsáról is említést tesz, amelynek harmada a református lelkészé volt.

Puszujkaföldek [149] (k.). Kapuson a bab neve: *puszujka*. L. még Fuszujkaföldek.

***Régi út** (út.). 1489. „viam veteram vulgo olá út.“ Öregek emlékeznek őseik elbeszéléseiből arra, hogy régebben a nagyút Almás útján kiment az erdő alá s ott vezetett Gyalu felé. Ez érthető is, mert a mostani műút melletti hely mocsaras volt.

Rét. A kaszálóhelyeket így nevezik, de külön helynévként nem szerepel.

Rogyina [251] (l.). Ingoványos hely a Cseplimberkében. Beltöviselik, hogy az állat bele ne sülyedjen.

Ropó [118] (e.). A falu délkeleti szélén fekvő erdős dombok neve. L. Kis- és Nagyropó.

Ropóájsza [123] (k.). Írtás, mely valamikor erdő volt.

Ropóárok [121] (e.). A Kis- és Nagyropó közötti árok neve.

Ropóárok kútya [122]. Válluskút volt, de ma nem használják.

Ropó tisztássa [117] (l.). Ropó tetején egy kb. másfél holdnyi tisztás neve.

***Sárosárookra csinált híd**. 1749. Ma nincs híd rajta.

Sárossánc [22]. A *Sárosárok*: *Kizsbödök* másik neve.

Sárosrét [153] (r.). A Postakert alatti rét neve. Amíg nem volt körül-sáncolva, a hegyről lefolyó víz elöntötte, elsároztta.

Sás [252] (k.). A Középsőfordulón a Mező alatt, rossz, sást termő hely.

Sásozsgödör [140] (e.). A Szárazpatakban egy mélyedés neve, mely állandóan vizenyős s füve nem valami jó.

Sásosrét [252] (k.). A Sás másik neve.

Sásnyilak [252] (k.). A Sást ilyen néven is említik.

Sóskút [93]. Kút az Ökörtilalmas déli oldalán. Neve érthetetlen, mert vize iható.

Sóskútnál [94] (k.). Ezt az Ökörtilalmasi kaszálót a bikatartó gazdáknak adják a közös kaszálóból.

Sósküddombja [95] (k.). Az Ökörtilalmason, ugyancsak a bikatartó gazdák használják.

Sustákos [96] (k.). Az Ökörtilalmas alatt.

Sűjdedés [129] (e.). A Kopasz és Száraszpaták közötti gödör átjárója. A talajviszonyok változása (suvadás) következtében nyerte nevét.

Sűjdedés árka [130] (e.). A Sűjdedés felső részének neve.

Sűjdedés pataka [131] (p.). A Sűjdedés árkán lassan csörgedező víz neve.

Száraszpaták [135] (e.). Az Úrbéres erdő része.

Száraszpataktető [134] (e.). Száraszpaták teteje.

Szárazvölgy [35] (sz.). 1754. „A falu mellett való fordulóban Szárazvölgyben.“

Szárazvölgyfű [36] (sz.). A Szárazvölgy Gesztrágy felőli része, a tetőn.

Szilesföd [52] (sz.). A Felsőfordulón. A Farba van egy széles föld, csak a gazdája nevezi így.

Szörkút [200]. A Bükk alatti egyik kút neve. Vize szörszalnyi, vékony ereken folydogál.

Tamázsombja [254] (l.). Az Ökörtilalmason. Előtagja családnév.

Tamázsgödre [255] (r.). Nyestekertből megy ki egy gödör a Nyáros felé, ennek a neve.

Temető [30]. A Paphegyin terül el.

Tércsere [203] (l.). Legelő a kiskapusi szélen. Erdő volt. Hatalmas fáira még a ma élők is emlékeznek.

Tércsereajja [204] (l.). A Tércsere Kerekkert felőli részének neve.

Tércsereodala [205] (l.). A Bikapataka felőli rész.

Tércsereormója [206] (l.). A Tércserére kijáró hely neve.

***Tokel**. 1489. „locum Tokel“. 1676. „ad locum Tokel“. Nem tudom értelmezni. Talán Tóhely?

Tércseretető [207] (l.). A Tércsere teteje.

Trucarít. [157] (r.). Nyestekert dűlőben, Nyáraspaták és az Oláhösvény között. Valamikor egy *Truca* nevű egerbegyi rumén ember használta. Innen a neve. Háza is volt ott, de visszaköltözött Egerbegyre.

***Tölgyes széli**. 1727. „Nagykapus, Kiskapus felől a Tölgyes széli.“ Ma ismeretlen.

Újfödek [114] (sz.). Kaszáló hely volt, ma kender és burgonya termesztésére használják.

Újkenderföld (1866). Valószínűleg az Újföldekkel azonos helynév, mert régebben a kender a Kispatákban, az akkori Kendereskertben termesztették.

Újváros [11]. A Cigánysor tréfás neve.

***Ványanyárló**. 1489. és 1676. „Pascua Ványa nyárló.“ Nem a falu határában, hanem Dongón túl feküdt. Földesúri hely volt, hol a nagykapusiak csak nyaraltaták marháikat.

Venyikésfű [256] (e.). 1808. „Gyertyános útján fel a Venyikés főre.“ — A Magyarós felső részén terül el.

Venyikésódal [257] (e.). Ma kevés kosárfonásra alkalmas vessző terem rajta.

Venyikés teteje [256] (e.). 1808. „a *Venyikés tetején*“. — A Venyikésfűvel azonos.

Verem [258] (sz.). A Középsőfordulón, Köveshegy alatt.

Vere part [105 és 143]. Több helyen van vízmosásos, veres agyagos oldal, mindenütt ez a neve.

Verespart alatt [106] (k.). Az Ökörtilalmas alatti Verespart kaszáló helye.

Verődomb [141] (l.). Régebben erdő volt.

Veresejt vögy [99] (l.). Az Ökörtilalmason. Mostanában kaszálják. A nép magyarázata szerint az itt lévő fákon vércsék szoktak víjogni.

Veresejivögydombja [100] (l.). A fenti földdarab emelkedettebb részének teteje.

Veresejivötyszája [101] (k.) u. o.

Vistajivögy [40] (sz.). A Középsőfordulón, de egy kis része a Felsőfordulóhoz tartozik. Ma mély, vízmosásos árok a rajta kivezető út, amelyen régebben Vista felé közlekedtek.

*Vistaivölgy fordul . 1727-ben említi az urbarium. L. Harcsáj forduló.

Vistajivötyfű [41] (sz.). A Vistajivögy tetején lévő földek neve.

FÜGGELÉK.

Magyarkapus helynevei

számszerint csoportosítva.

1. Alsómalom. 2. Felsőmalom. 3. Híd 4. Malomút. 5. Alszeg. 6. Kispatak-hígyya. 7. Köz. 8. Cinterem. 9. Piac. 10. Felszeg. 11. Cigánysor: Újváros. 12. Kispatak-hígyya. 13. Patak: Kapus patak: Kapus vize. 14. Malomgát. 15. Kispatak-zsilipje. 16. Burdohány. 17. Lok: Loki nyílak. 18. Keringő. 19. Berek. 20. Bödög: Bödök: Bödegpataka. 21. Bödökön átal. 22. Kizsbödög: Sárosárok: Sárosánc. 23. Medvepataka. 24. Medvepad. 25. Pusztaszöllő. 26. Küllövölgy. 27. Küllövötytető. 28. Erdőszől. 29. Paphegye. 30. Temető. 31. Kispataki út. 32. Kispataki nyílak. 33. Kispatak. 34. Malomdomb. 35. Szárazvölgy: Bancsiföld. 36. Szárazvötyfű. 37. Határkődomb. 38. A farba. 39. Bakosnyíl. 40. Vistajivölgy. 41. Vistajivötyfű. 42. Nyak. 43. Mátésáj. 44. Mátésájtető. 45. Mátésájódal. 46. Kisvistajivögy. 47. Körtevölgy. 48. Körtevölgy-árka. 49. Cigánydomb. 50. Íszek. 51. Hosszúláb. 52. Szílesföld. 53. Cseresnyecódal. 54. Kiskenderáj. 55. Kiskenderájpataka. 56. Kenderáj. 57. Kenderájcsere. 58. Kenderájpataka. 59. Kenderájszája. 60. Kenderáj úttya. 61. Páldombja. 62. Mező. 63. Mezőpataka. 64. Nagyódal. 65. Bodomoskútnál. 66. Határpatakódal. 67. Határpatak. 68. Köveshegy. 69. Köveshegy ódala. 70. Köveshegyverme. 71. Pabdombja. 72. Pabdomb alatt. 73. Kotyor. 74. Csere: Ekklézsia cseréje. 75. Nyírespad. 76. Hosszúnyírespad. 77. Kereknyírespad. 78. Kereknyírespad ódala. 79. Gálnás. 80. Gálnásfű. 81. Gálnáspataka. 82. Gálnás kúttya. 83. Nyomázdomb. 84. Harcsáj. 85. Harcsájdombja. 86. Harcsájódal. 87. Harcsájpataka. 88. Harcsájszája. 89. Díllő. 90. Ökörtilalmas. 91. Ökörtilalmasi hosszúnyíl. 92. Ökörtilalmasi kúrtanyíl. 93. Sóskút. 94. Sós-

kútnál. 95. Sós-kúddombja. 96. Sustákos. 97. Kisharcsáj. 98. Natyharcsáj. 99. Vercseji vögy. 100. Vercsejivögydombja. 101. Vercsejivőtyszája. 102. Murkosájúttya. 103. Murkosájszája. 104. Murkosáj. 105. Verespárt. 106. Verespárt alatt. 107. Húszas. 108. Berek. 109. Berkinyíl. 110. Berkiszil. 111. Pásztorrít. 112. Pásztorföd. 113. Pásztorokríttye. 114. Újfödek. 115. Bárzújfögye. 116. Határpatakfű. 117. Ropó tisztássa, 118. Ropó. 119. Hájoga pataka. 120. Kisropó. 121. Ropóárok. 122. Ropóárok kúttya. 123. Ropóajja. 124. Kispatokréttye árka. 124/a. Kispatokréttye. 125. Kopasz-tető. 126. Kopasz. 127. Kopaszajja. 128. Akasztódomb. 129. Sűj-jedés. 130. Sűj-jedés árka. 131. Sűj-jedés pataka. 132. Gazsóirtássa. 133. Gazsóirtás ódala. 134. Szárasz-pataktető. 135. Szárasz-patak. 136. Gyepes-út. 137. Ilijakertye. 138. Ilijakertyetető. 139. Írtás. 140. Sásoszgödör. 141. Veródomb. 142. Kétárok-nál. 143. Verespárt. 144. Malomúttya. 145. Almáspataka. 146. Almásúttya. 147. Almásrít. 148. A hídnál. 149. Fuszujkaföldek: Puszuikafödek. 150. Natyszeg. 151. Berkesrít. 152. Berekirtás. 153. Sárosrít. 154. Postakert. 155. Barabás. 156. Barabás-garca. 157. Trucarít. 158. Muszkarít. 159. Paperdő: Kerekerdő. 160. Paperdeje alatt. 161. Nyáraspatak. 162. Nyárosfű. 163. Nyárosfűkúttya. 164. Nyárosfűkúttyánál. 165. Nyáras-tető. 166. Nyárasajja. 167. Kalibás. 168. Nyestekert. 169. Nyestekertgarca. 170. Nyí-laskert. 171. Kertajja. 172. Cseplimberke. 173. Cseplimberkegazza. 174. Cseplimberketisztássa. 175. Cseplimberkepataka. 176. Kósa. 177. Kósaódal. 178. Kósa-tető. 179. Kósaajja. 180. Kövecsesút. 181. Kövecsesútajja. 182. Kövecsesútfű. 183. Bojókaföd. 184. Kerek-kertgarca. 185. Alsókerekkert. 186. Felsőkerekkert. 187. Bükk. 188. Kisrít. 189. Nagyrít. 190. Kisrít-cserfássa. 191. Kispostakert. 192. Kissásoszgödör. 193. Bikapataka. 194. Kú-kútnál. 195. Kúkút. 196. Magyarós. 197. Magyarósárka. 198. Magyaróskúttya. 199. Ma-gyarósetető. 200. Szörkút. 201. P..akút. 202. Gyérmán kúttya. 203. Tércsere. 204. Tércsereajja. 205. Tércsereó-dala. 206. Tércsereormója. 207. Tércseretető. 208. A Csorgó-nál. 209. Alsómalomnál. 210. Alsónyárasó-dala. 211. Árkok köszt. 212. Balázsberke. 213. Bányász-báza. 214. Bódizs-rít. 215. Borzavögy: Borzás-vögy: Borzásnyíl. 216. Bor-zafakút. 217. Csibi kúttya. 218. Disznó-vögy. 119. Disznó-vögytetető. 220. Erső-íáb. 221. Középláb. 222. Natypusztaszöllő. 223. Ház után való födek. 224. Ekklezsia fögye. 225. Eszekódal. 226. Felsőnyárasódal. 227. Felsőtércsere. 228. Verem. 229. Gajásnyíl. 230. Határodal. 231. Kenderföd nyí-lak. 232. Kijárogálnás. 233. Kispatak-tető. 234. Kistelek. 235. Kövesnyíl. 236. Küszürübánya. 237. Küszürüárok. 238. La-tópatakadombja. 239. Latópatak. 240. Mész-kemence. 241. Nagyszek. 242. Natyken-deráj. 243. Nagyórszágút. 244. Oláosveny. 245. Pál-linkadomb. 246. Kispusztaszöllő. 247. Petrifödek. 248. Pistukadomb. 249. Porond. 250. Postanyíl. 251. Rogyina. 252. Sás: Sásnyílak. 253. Venyikés ódal. 254. Tamázsdombja. 255. Tamázsgödre. 256. Venyikésfű.¹

Ady László.

¹ A számok a térkép-vázlat számai.